

REČNIK POJMOVA

Akreditacija*

Akreditacija je dobrovoljni proces koji nudi pružaocu usluga priznanje za postizanje odličnih standarda definisanih od strane agencije za akreditaciju.

**Prema definiciji Endi Bilsona (Andy Bilson) i Ragnara Gotestama (Ragnar Gotestam), "Poboljšanje standarda službi za zaštitu dece - koncept" (Improving standards of child protection services - a concept paper) UNICEF Innocenti Centre (Firenca, UNICEF i Svetska banka, 2003.)*

Sistem nege i zaštite

Sveobuhvatni sistem medicinskih, socijalnih, obrazovnih i službi/usluga za zapošljavanje koje su napravljene tako da odgovaraju potrebama građana. U ovom izveštaju se uglavnom pravi osvrt na način na koji sistem nege i zaštite odgovara potrebama osoba sa invaliditetom.

- **Institucionalizovani sistem nege i zaštite** za osobe sa invaliditetom je sistem medicinskih, socijalnih službi, službi zapošljavanja, obrazovnih i drugih službi podrške, koji je osmišljen tako da ih zaštiti, i u kome kontrolu usluga, pa samim tim i načina života, vrše uglavnom stručnjaci u specijalizovanim ustanovama.
- **Sistem koji pruža mogućnosti** je sistem službi i usluga usmerenih ka podržavanju osoba sa invaliditetom u ostvarivanju i održavanju optimalnog nivoa samostalnosti i učešća u društvu. Ovaj cilj se ostvaruje tako što se osobama sa invaliditetom obezbeđuje jednak pristup svakodnevnim redovnim službama i uslugama koje postoje na nivou lokalne zajednice (redovne medicinske, socijalne, obrazovne usluge i zaposlenje), istovremeno sa individualizovanim službama podrške u skladu sa pojedinačnim potrebama i očekivanjima, kao i upućivanje na specijalizovane službe prema potrebi.

Zajednica (lokalna)

Blisko okruženje nekog pojedinca, uključujući stanovništvo i sve različite aktere (javne ili privatne) na jednom ograničenom geografskom području, koje deli osećanje zajedništva i pripadnosti i koje doživljava ista ograničenja.

Rehabilitacija zasnovana u zajednici (RZZ)*

RZZ je strategija unutar opšteg razvoja zajednice za rehabilitaciju, izjednačavanje mogućnosti i društvenu inkluziju sve dece i svih odraslih sa invaliditetom. RZZ se sprovodi putem kombinovanih napora samih osoba sa invaliditetom, njihovih porodica i zajednice, kao i odgovarajućih zdravstvenih, obrazovnih, socijalnih i zanatsko-radnih službi.

**Prema definiciji MOR, UNESCO, UNICEF i SZO Dokument o zajedničkom stavu po pitanju RZZ; 1994*

Službe i/ili usluge utemeljene u zajednici

Usluge koje se pružaju na nivou lokalne zajednice i koje se organizuju u partnerstvu sa ili od strane članova zajednice uz učešće korisnika u prioritizaciji potreba, planiranja i evaluacije usluga.

Dnevni centar

U ovom izveštaju, dnevni centar se odnosi na razvijanje struktura koje pružaju usluge kao što su obrazovanje, (re)habilitacija, aktivnosti u slobodno vreme za decu ili odrasle sa invaliditetom u lokalnoj zajednici. Oni su se razvili zbog nedostatka pristupa redovnim, svakodnevnim službama i uslugama za ovu grupu ljudi s ciljem da popune postojeću prazninu, bilo kao alternativa ili kao dopuna. Specifičnost dnevnih centara je interdisciplinarni timski pristup i kompleksan lanac usluga koji stoji nasuprot tradicionalnim specijalizovanim ustanovama.

Deinstitucionalizacija

Proces u kome se sistem zaštite, prvobitno namenjen zaštiti osoba sa invaliditetom tako što ih isključuje iz društva, transformiše u sistem zaštite koji ima za cilj da olakša učešće u društvu, nudeći širok spektar usluga obezbeđenih na nivou zajednice, a poštujući pri tom principe izbora i odluke. Koncept deinstitucionalizacije potrebno je razlikovati od pojma "transformisanja rezidencijalne ustanove" što je proces reformisanja mandata ovih ustanova, kao i usluga koje nude.

Invalidnost

U ovom izveštaju, autori se pozivaju na definiciju datu u modelu Nastajanja situacije hendikepa: invalidnost je smetnja životnim navikama pojedinca koja proističe iz dinamične interakcije između ličnih činilaca (oštećenje ili nesposobnost) i činioca okruženja (prepreka).

Pokret osoba sa invaliditetom

U ovom izveštaju pokret osoba sa invaliditetom definiše se prvenstveno kao grupa svih organizacija osoba sa invaliditetom i pojedinaca na lokalnom, nacionalnom ili međunarodnom nivou. U širem kontekstu, on obuhvata i druge aktere i njihove saveznike u promovisanju prava osoba sa invaliditetom u skladu sa principom liderstva samih osoba sa invaliditetom unutar pokreta.

Obrasci invalidnosti

Pojam obrazaca invalidnosti odnosi se na skup pretpostavki, vrednosti, koncepata i praksi koji sačinjavaju način razmišljanja i govorenja o invalidnosti unutar jednog društva i posebno među donosiocima odluka, stručnjacima i samim osobama sa invaliditetom. U ovom izveštaju, autori se pozivaju na tri glavna obrasca invalidnosti:

- Medicinski model posmatra invalidnost kao individualnu patologiju koja treba da bude lečena ili rehabilitovana od strane medicinskih stručnjaka,
- Socijalni model smatra da je invalidnosti rezultat socijalnih barijera (različite vrste kao što su na primer, diskriminacija, negativni stavovi, nepristupačno fizičko i socijalno okruženje ...) koje sprečavaju osobe sa invaliditetom da učestvuju u društvu. Odgovor počiva na akcijama antidiskriminacije i uklanjanja barijera,
- Holistički model pokušava da doprinese globalnom razumevanju invalidnosti, uzimajući u obzir lične i sredinske činioce. Prema ovom pristupu, sveobuhvatni odgovori bi trebalo da budu doneti u raznim sektorima kako bi došlo do izjednačavanja mogućnosti za osobe sa invaliditetom. Nastajanje situacije hendikepa je jedan od tih holističkih modela (pogledati Deo I, Prilog 4).

Organizacija osoba sa invaliditetom (OOSI)

Osnovna karakteristika OOSI je ta što predvodnici organizacija (osobe za "kormilom" organizacije) moraju da budu osobe sa invaliditetom. Pored toga, misija organizacije bi trebalo da bude usmerena ka predstavljanju osoba sa invaliditetom i promociji njihovih prava.

Osnaživanje

Osnaživanje grupe ili zajednice podrazumeva povećanje snage i poboljšanje kapaciteta kako bi oni ostvarili svoje ciljeve. Osnaživanje grupe dovodi do razvijanja njenih kapaciteta da utiče na odluke i politiku koje imaju uticaja na živote njenih članova.

Sredina/okruženje

Sredina je zbir svih fizičkih ili socijalnih dimenzija koje određuju organizaciju i kontekst društva.

Izjednačavanje mogućnosti*

Izraz "izjednačavanje mogućnosti" označava proces kroz koji se sistemi društva i sredine, kao što su službe, usluge, aktivnosti, informacije i dokumentacija, stavljaju na raspolaganje svima, a naročito osobama sa invaliditetom.

- Princip jednakih prava podrazumeva da su potrebe svakog pojedinca ponaosob podjednake važnosti, da te potrebe moraju da predstavljaju osnovu za planiranje društva i da svi resursi moraju biti angažovani na takav način da obezbeđuju da svaki pojedinac ima jednake mogućnosti za učešće.
- Osobe sa invaliditetom su članovi društva i imaju pravo da ostanu unutar svojih lokalnih zajednica. Trebalo bi da dobiju podršku koja im je potrebna u okvirima redovnih struktura obrazovanja, zdravlja, zapošljavanja i socijalnih službi.
- Kao što osobe sa invaliditetom ostvaruju jednaka prava, trebalo bi takođe da imaju jednake obaveze. Sa ostvarivanjem ovih prava, društvo bi trebalo da očekuje više od osoba sa invaliditetom. Kao deo procesa izjednačavanja prava, trebalo bi odrediti odgovarajuće mere i odredbe kako bi se pomoglo osobama sa invaliditetom da preuzmu svoju punu odgovornost kao članovi društva.

* Prema definiciji Standardnih pravila Ujedinjenih Nacija o izjednačavanju mogućnosti za osobe sa invaliditetom, Uvod

Kontrolisanje i praćenje ulaska u sistem*

Kontrolisanje i praćenje ulaska u sistem predstavlja mehanizam odlučivanja koji efikasno i delotvorno usmerava način određivanja usluga za osobe sa invaliditetom ili druge ugrožene grupe stanovništva.

**Prema definiciji Endi Bilsona (Andy Bilson) i Ragnara Gotestama (Ragnar Gotestam), "Poboljšanje standarda službi za zaštitu dece - koncept" (Improving standards of child protection services - a concept paper) UNICEF Innocenti Centre (Firenca, UNICEF i Svetska banka, 2003.)*

Upravljanje (upravljanje sistemom nege i zaštite)

Upravljanje, kako ga definiše UNDP (United Nations Development Programme), predstavlja primenjivanje ekonomske, političke i administrativne vlasti s ciljem rukovođenja državnim poslovima na svim nivoima. Dobra uprava je, između ostalog, participatorna, transparentna i odgovorna*. Upravljanje sistemom nege i zaštite predstavlja primenjivanje ekonomske, političke i administrativne vlasti s ciljem rukovođenja državnim sistemom nege i zaštite na svim nivoima. Dobra uprava sistemom nege i zaštite obezbeđuje da su državni resursi, službe, standardi, politike i zakonodavstvo usmereni prema jednom sistemu koji pruža mogućnosti za ugroženu populaciju, uključujući i osobe sa invaliditetom. Ona je transparentna, odgovorna, delotvorna i pravična i usmerena je na osposobljavanje pojedinaca. Ona mora da uključuje osobe sa invaliditetom u definisanje, implementaciju i evaluaciju politika koje se odnose na ovaj sistem nege.

** Na osnovu definicije upravljanja UNDP-a koje se zasniva na Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima.*

Inkluzivno obrazovanje*

Inkluzivno obrazovanje, kako je definisano od strane UNESCO-a, je sistem obrazovanja u kome se svi učenici s posebnim obrazovnim potrebama upisuju u redovnu nastavu u obližnjim školama i obezbeđuju im se usluge podrške i školovanje zasnovano na njihovim mogućnostima i potrebama.

** Prema definiciji UNESCO-a koja je dostupna na sledećoj veb adresi: http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=7499&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html*

Integrirano obrazovanje

U ovom izveštaju integrirano obrazovanje definisano je kao situacija gde su specijalna odeljenja za decu sa invaliditetom priključena i funkcionišu paralelno sa redovnim odeljenjima u okviru iste škole.

Ustanova

Državna ili privatna struktura sa stalnim mandatom definisanim od strane države na centralnom ili lokalnom nivou koja pruža različite vrste usluga kao na primer, socijalne, medicinske, obrazovne usluge ili usluge zapošljavanja.

Interdisciplinarni pristup

Interdisciplinarni pristup podrazumeva razmenu znanja, analiza i metoda između dve ili više disciplina, kroz interakciju i uzajamno bogaćenje među specijalistima iz različitih disciplina. Sa stanovišta pružanja usluga, to podrazumeva koordiniranu rad u oblasti procene potreba, planiranja, pružanja i evaluacije usluga među specijalistima iz različitih stručnih oblasti, s ciljem da se bolje odgovori na potrebe klijenata/korisnika.

Licenciranje*

Licenciranje je obavezan proces kojim vlada daje dozvolu za pružanje usluga nakon što utvrdi da pružalac usluga ima određeni stepen kompetencije koji je neophodan. On osigurava da je pružalac usluga, kao na primer, socijalni radnik, dostigao minimalni nivo standarda za pružanje određene usluge.

**Prema definiciji Endi Bilsona (Andy Bilson) i Ragnara Gotestama (Ragnar Gotestam), "Poboljšanje standarda službi za zaštitu dece - koncept" (Improving standards of child protection services - a concept paper) UNICEF Innocenti Centre (Firenca, UNICEF i Svetska banka, 2003.)*

Priključivanje u redovne tokove društva

Priključivanje invalidnosti u redovne tokove je proces kojim država i zajednica osiguravaju da osobe sa invaliditetom mogu u potpunosti da učestvuju i da budu podržane u tome, i to u okviru bilo koje vrste obične, redovne strukture i službe kao što je obrazovanje, zdravstvo, zapošljavanje i socijalna služba. To podrazumeva da se invalidnost uzima u obzir u svim resorskim reformama zakonodavstvu.

Participacija ili učešće (puno učešće)

Princip punog učešća definisan je kao mogućnost da osobe sa invaliditetom na jednak način uzmu učešća u svim aspektima života, uključujući i procese donošenja odluka. Jednake mogućnosti su sastavni deo ostvarivanja punog učešća svih pojedinaca.

Participatorni proces

Participatorni proces definisan je kao proces u koji su uključeni relevantni akteri u kreiranju ili planiranju

politike, pri čemu svaki akter doprinosi krajnjem rezultatu i ima ulogu u krajnjem ishodu, kao i ulogu u praćenju i sprovođenju konačnog učinka, odnosno proizvoda. Participatorni proces uzima u obzir konsultacije svih aktera-učesnika i trebalo bi da predstavlja i odražava mišljenja svih različitih aktera.

Standardi kvaliteta*

Standardi kvaliteta pružaju niz kriterijuma koji se mogu primenjivati za praćenje rukovođenja uslugama i pružanja usluga, kvaliteta usluge, kao i njenog krajnjeg ishoda. Oni osiguravaju nepristrastan i transparentan transfer usluga do korisnika.

**Prema definiciji Endi Bilsona (Andy Bilson) i Ragnara Gotestama (Ragnar Gotestam), "Unapređenje standarda službi za zaštitu dece - koncept" (Improving standards of child protection services - a concept paper) UNICEF Innocenti Centre (Firenca, UNICEF i Svetska banka, 2003.)*

Rehabilitacija*

Rehabilitacija je sveobuhvatni proces koji ima za cilj omogućavanje osobama sa invaliditetom da postignu i održe svoj optimalni fizički, senzorni, intelektualni, psihički i/ili socijalni funkcionalni nivo, obezbeđujući im na taj način adekvatne alatke da promene svoj život ka jednom višem nivou samostalnosti. Rehabilitacija može da obuhvata mere za obezbeđivanje i/ili ponovno uspostavljanje funkcija, kompenzaciju za gubitak ili odsustvo neke funkcije ili kompenzaciju za određeno funkcionalno ograničenje. Takođe obuhvata široki spektar mera i aktivnosti od opšte i osnovne rehabilitacije, do aktivnosti koje su orijentisane na poseban cilj, kao što je, na primer, radna rehabilitacija.

** Prema definiciji Standardnih pravila Ujedinjenih Nacija o izjednačavanju mogućnosti za osobe sa invaliditetom, Uvod*

Rezidencijalna ustanova

Državna ili privatna struktura koja pruža usluge smeštaja koje su često kombinovane sa socijalnim, medicinskim ili obrazovnim uslugama.

Resurs centar

Struktura koja obezbeđuje izvor pomoći ili podrške i iz koje se može crpsti prema potrebi: "lokalna biblioteka je dragocen resurs".

Služba ili usluga

Služba ili usluga se definiše kao odgovor na specifičnu potrebu ili na široki spektar potreba korisnika. Pružena usluga može biti besplatna ili se može prodati (uključujući sistem delimičnog povraćaja novca).

Mogu se razlikovati dva opšta načina organizovanja usluga za neku specifičnu grupu korisnika:

- Specijalizovane usluge, odnosno službe, su specifično namenjene za određenu populaciju klijenata/korisnika sa homogenima potrebama, sa ciljem da im se obezbedi precizan odgovor na njihove specifične potrebe.
- Inkluzivne usluge, odnosno službe, imaju za cilj da obezbede da potrebe većeg broja klijenata/korisnika mogu biti zadovoljene unutar redovnog sistema usluga, naročito kroz obuku i senzibilisanje stručnjaka i individualizovanu podršku prilagođenu pojedinačnim potrebama. Kad god je to moguće, pretpostavlja se da inkluzivne usluge dozvoljavaju bolju socijalnu integraciju klijenata/korisnika sa posebnim potrebama.

Pružalac usluga

Državna struktura (ustanova koja je u vlasništvu države ili pod mandatom države), privatna profitna ili neprofitna struktura (ustanova, preduzeće, nevladina organizacija) ili pojedinac koji pruža uslugu koja odgovara potrebama korisnika ili klijenta.

Univerzalno planiranje *

"Univerzalno planiranje je planiranje proizvoda i sredine da budu upotrebljivi svim ljudima, u najvećoj mogućoj meri, bez potrebe za prilagođavanjem ili specijalizovanim planiranjem. Namera ovog univerzalnog planiranja je da svakome pojednostavi život tako što će činiti da proizvodi, komunikacije i sagrađena sredina budu upotrebljiviji što je moguće većem broju ljudi, bez dodatnih troškova ili sa vrlo malim troškovima ako ih ima. Univerzalno planiranje je od koristi ljudima svih uzrasta i sposobnosti."

** Prema definiciji Rona Mejsa, Centar za univerzalno planiranje, Državni univerzitet Severne Karoline, Severna Karolina, 1997. (Ron Mace, Center for Universal Design, NC State University, North Carolina, 1997)*